

діяльності і на цій основі організаційно-методичне забезпечення індивідуальної участі студентів у здійсненні інноваційних процесів у ВНЗ.

Література

1. Даниленко Л.І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах : монографія / Л.І. Даниленко. – К. : Міленіум, 2004. – 358 с.
2. Малихіна В.М. Організаційно-методичне забезпечення управління інноваційною діяльністю загальноосвітніх навчальних закладів в умовах великого міста : дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук / В.М. Малихіна. – К., 2005. – 167 с.
3. Мартиросян Б.И. Изменение задач инспектирования школ и проблемы методического обеспечения их решения / Б.И. Мартиросян // Педагогіка. – 2002. – № 10. – С. 64–69.
4. Маслоу А.О менеджменте. Самоактуализация. Просвещенный менеджмент. Организационная теория : пер. с англ. / А. Маслоу. – СПб. : Питер, 2003. – 413 с.
5. Маркіна Л.Л. Розвиток освіти інноваційних процесів у вищій школі / Л.Л. Маркіна // Педагогіка формування творчої особистості у вищих і загальноосвітніх школах : зб. наук. пр. / [гол. ред. Т.І. Сущенко]. – Запоріжжя, 2010. – Вип. 6 (59). – С. 287–289.
6. Слободчиков В.И. Проблемы становления и развития инновационного образования / В.И. Слободчиков // Инновации в образовании. – 2003. – № 2. – С. 4–28.

МАРИНА О.В.

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО-ОРІЄНТАЦІЙНОЇ ЄДНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ФАКУЛЬТЕТУ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Сучасна освіта є найважливішою складовою процесу формування особистості майбутнього спеціаліста і передбачає не лише засвоєння знань, а й розвиток гармонійної особистості. У процесі навчання відбувається формування життєвих позицій людини, ціннісних орієнтацій і переконань, здійснюється її самореалізація та самоствердження. Цілеспрямована робота з формування ціннісно-орієнтаційної єдності першокурсників сприяє прискоренню процесів налагодження міжособистісних відносин та згуртуванню студентської групи.

Деякі питання формування ціннісно-орієнтаційної єдності висвітлено в працях Л. Злочевської, Ф. Зनावецького, К. Рубчевського, Л. Сокурянської, В. Стрельникова, У. Томаса, К. Фопеля, І. Шевчук, Н. Шемигон та ін. Однак питання формування ціннісно-орієнтаційної єдності як складової міжособистісних відносин студентів-першокурсників недостатньо розроблено в наукових дослідженнях. Цим зумовлена актуальність обраної теми.

Мета статті – розглянути поняття ціннісно-орієнтаційна єдності як складової міжособистісних відносин студентів-першокурсників факультету іноземної філології педагогічного університету; розглянути можливі шляхи формування ціннісно-орієнтаційної єдності студентів-першокурсників у аудиторній та позааудиторній роботі.

Формування міжособистісних відносин студентів-першокурсників є складним і багатогранним процесом та вимагає цілеспрямованої та систематичної роботи. Особливу увагу при формуванні міжособистісних відносин важливо приділяти активізації ціннісно-орієнтаційної сфери студентів-першокурсників, адже якщо майбутні вчителі, будуючи міжособистісні стосунки в групі, об'єднані спільними прагненнями, цілями

навчання й спільними ціннісними орієнтаціями, то група буде згуртованою, готовою прийти на допомогу кожному члену, зможе спільно вирішувати визначені навчально-виховні завдання, запобігати конфліктним ситуаціям; члени групи будуть із легкістю вступати у взаємодію та співпрацювати з усіма одногрупниками, швидше адаптуються до нових умов навчання. Схожі цінності утворюють між членами групи непомітні зв'язки; розбіжності в системі цінностей розділяють людей і спричиняють конфлікти між ними. Зазвичай, ми можемо багато чого вибачити людині, з якою відчуваємо спільність поглядів. У спілкуванні з людиною, система цінностей якої відрізняється від нашої, ми часто відчуваємо дискомфорт, дратування й виказуємо незадоволеність. Отже, одним з аспектів, який потребує особливої уваги при вивченні та налагоджуванні міжособистісних стосунків, є формування ціннісно-орієнтаційної єдності у групах студентів-першокурсників.

Розглянемо поняття “ціннісно-орієнтаційна єдність” більш докладно.

Саме поняття “цінність” визначають як “категорію, що позначає позитивне значення явищ природи або соціокультурної сфери” [7, с. 44]. Цінності розглядають також як “концепції життєвих переваг особистості (або соціальної групи), що відображають її здібності осмислення оточуючої реальності, оціночного ставлення до неї, а також її емоційний (афективний) стан” [9, с. 117]. Когнітивний компонент цінностей та інших ціннісних феноменів дає можливість особистості або соціальній групі не лише усвідомлювати соціальну реальність, концептуалізувати свої власні стани, а й перебудовувати їх, бачити нові основи власної діяльності й поведінки. Виявлення цього елемента ціннісної свідомості здійснюється завдяки механізму саморефлексії, що сприяє розвитку такої характеристики особистості, як свідомість [9]. Л. Злочевська зазначає, що “власні ціннісні підходи і самооцінка формуються в особистості у процесі виховання, навчання, праці, спілкування, в соціальному середовищі, у якому живе людина. Для кожної людини важливо сформувати власні (особистісні) цінності” [2, с. 120]. Процес виховання і формування цінностей особистості можна зобразити як сукупність дій вихователя й вихованця в процесі діяльності та спілкування, що забезпечує взаємодію індивіда з оточенням, формування його ставлення до дійсності (людей, до себе, сім'ї, праці, країни, природи, світу, речей тощо) [11, с. 148].

Безпосередньо поняття “ціннісні орієнтації” ввели в соціологічну науку у 20-ті рр. ХХ ст. У. Томас і Ф. Знавецький [9, с. 117]. Ціннісна орієнтація – це ставлення людини до фактів, явищ навколишньої дійсності з огляду на їх важливість, значущість, ставлення людини до матеріальних і духовних цінностей, система її установок, переконань, переваг, що виражаються в її поведінці [1].

У контексті формування міжособистісних відносин вважаємо за необхідне розглянути ціннісні орієнтації майбутнього педагога як “систему усвідомлених гуманістичних цінностей, що виступають орієнтирами його соціальної та професійної активності, визначаючи життєву позицію” [12, с. 7].

Поняття “ціннісно-орієнтаційна єдність” є аналогом поняття “ідеологія”, що більш поширений у західній психології. Для того, щоб члени однієї групи були згуртовані, необхідно, щоб вони поділяли одні й ті самі цінності. В одному випадку люди стають ближче, тому що усвідомлюють, що вони мають спільні ідеї, погляди, цілі. В інших випадках – ідеологія дає їм можливість подивитися на себе з іншого боку, по-іншому розуміти події. У момент вступу до ВНЗ студентська група стає референтною для кожного її члена. Поняття “референтна група” визначають як “спільноту людей, чиї думки, переконання, спосіб дії є визначальними при формуванні власних думок, переконань і способів дії” [8, с. 178]. Студент свідомо починає вважати себе членом конкретної групи, керується її цінностями, намагається у своїй діяльності реалізувати її цілі. К. Рубчевський зазначає, що група, яка є для індивіда референтною, стає для нього засобом саморегуляції. А група, з якою він не дійшов згоди, не обов’язково виявиться для нього референтною, тобто не обов’язково індивід буде орієнтуватися на норми, установки й цінності цієї, начебто близької йому з тих або інших обставин групи [6, с. 150]. Однак цінності молодих людей змінюються під впливом оточення. Треба зазначити, що для різних молодих людей у групі можуть бути виділені різні кола референтних осіб (референтна особа – це така людина, на позиції, думки, оцінки якої орієнтується індивід [10, с. 25–26]), які можуть повністю не збігатися між собою, а можуть перетинатися частково. Серед усіх членів групи можна виділити таких, які будуть референтними для багатьох, і таких, які не будуть референтними ні для кого в групі, тобто думки, позиції й оцінки таких осіб нікого не будуть цікавити ні в якому випадку [10, с. 26]. Отже, перед викладачами і кураторами груп першого курсу постає важливе завдання – коригувати та формувати систему ціннісних орієнтацій групи таким чином, щоб студенти демонстрували відкритість усіх членів групи до колективного впливу, єдність у прийнятті рішень, виявлення взаємовідповідальності і взаємопідтримки.

Важливо враховувати, що процес формування ціннісно-орієнтаційної єдності відбувається під час аудиторної та позааудиторної роботи.

З метою формування ціннісно-орієнтаційної єдності як складової міжособистісних відносин у процесі аудиторної роботи можна пропонувати студентам перегляд відеофільмів за вибором. У процесі перегляду робити паузи, упродовж яких обговорювати певні епізоди, звертати увагу на незнайому лексику й обговорення вчинків, поглядів, поведінки, цінностей і стосунків людей. Студентам можна запропонувати проаналізувати, яким чином героям вдається побудувати дружні, позитивні взаємовідносини; поведінку героїв у певних життєвих ситуаціях. Фільми важливо підібрати з урахуванням інтересів студентів і за дидактичними принципами виховання й розвитку особистості у процесі навчання, принципом наочності в навчанні, принципом зв’язку навчання з життям і принципом посиленої важкості й доступності в навчанні [4, с. 164–187].

Також заняття на факультеті іноземної філології передбачають читання студентами певних творів мовою оригіналу. На наш погляд, доцільно запропонувати першокурсникам певну кількість творів вибраних авторів. Під час обговорення важливо простежити у творах життєві погляди та орієнтації персонажів, шляхи формування та збереження міжособистісних стосунків. На наш погляд, можна запропонувати вибрані твори таких письменників, як Сомерсет Моєм (“Сніданок”, “Містер всезнайка”, “Сальваторе”, “Луїза”, “На околиці імперії”), Марк Твен (“Пригоди Тома Соєра” (уривки), Джек Лондон (“Північні оповідання), Маргарет Мітчелл (“Віднесені вітром” (уривки)), Анна Сьюел (“Чорний красунчик” (уривки)), О. Генрі (“Дари волхвів”, “Останній лист”, “Пурпурне плаття”, “Чарівний профіль”, “Вождь червоношкірих”) тощо. Обговорення вчинків і життєвих орієнтирів героїв творів літератури допомагає студентам висловити власну позицію, прислухатися до думок одногрупників, зробити певні висновки, дізнатися про нові шляхи вирішення певних життєвих ситуацій. Усе це, на наш погляд, сприяє згуртуванню студентської групи, формуванню системи ціннісних орієнтацій,

Ми погоджуємось із Л. Калашникової, Л. Рибалко і С. Гармаш, які наголошують на важливості позааудиторної роботи; вважаємо висновки дослідників універсальними та розглянемо їх у контексті роботи у вищому навчальному закладі. По-перше, різні види позааудиторної виховної роботи сприяють більш різнобічному розкриттю індивідуальних здібностей студента, які далеко не завжди виявляються на заняттях. Це пояснюється багатьма причинами, а саме: позааудиторна виховна робота, на відміну від аудиторної, нерегламентована часом, вона характеризується відсутністю оцінювання студентів, нерегламентованим спілкуванням суб’єктів навчально-виховного процесу між собою, свободою вибору змісту, форм, засобів, методів позааудиторної роботи. По-друге, беручи участь у різних видах позааудиторної роботи, студенти поповнюють особистий досвід, знання про різні види діяльності, а також здобувають необхідні вміння й навички її здійснення, дізнаються один про одного, обмінюються поглядами. По-третє, різноманітна позааудиторна виховна робота сприяє розвитку спільного інтересу в студентів до будь-якої діяльності, а також підвищує їхню пізнавальну активність та інтелект. По-четверте, позааудиторна виховна робота допомагає викладачам фахових дисциплін і кураторам подолати стереотипи у сприйнятті молодої людини як студента, що сприяє розвитку потенційних і спонукально-мотиваційних сутнісних сил особистості, тобто самореалізації молодої людини. По-п’яте, цілеспрямоване й уміле використання викладачем та куратором різноманітних форм виховної роботи допомагає подолати студентам суперечності між “Я-ідеалом” і “Я-реальністю”, що дає їм змогу найбільш ефективно пройти всі етапи самореалізації, коригувати систему ціннісних орієнтацій, сформовану в школі й сім’ї, сформувані нові погляди та систему цінностей. Підтримуємо точку зору Л. Калашникової, Л. Рибалко і С. Гармаш, які зазначають: “Якщо молода людина не досягла вершини своїх можливостей, продуктивно не виявилися всі сутнісні сили індивіда

на заняттях, то позааудиторна виховна робота розкриває необмежені можливості для самореалізації особистості в процесі багатогранної, вільної діяльності” [3, с. 32]. Таким чином, позааудиторна виховна робота має широкий спектр можливостей для самореалізації особистості студента, оскільки саме під час організації виховної роботи студенти розкривають свої потенційні (здібності) та спонукально-мотиваційні (потреби, інтереси, цілепокладання) сутнісні сили [3, с. 31–32].

Шляхами формування ціннісно-орієнтаційної єдності груп студентів-першокурсників у процесі позааудиторної роботи, на наш погляд, може виступати залучення студентів до підготовки та проведення державних свят (святкування Дня учителя, Восьмого березня тощо), свят англomовних країн, загальноуніверситетських виховних заходів, як-от: “Похід першокурсників”, “Конкурс педагогічної майстерності”, “Дебют”. Участь у різноманітних виховних заходах дає студентам можливість виявити та продемонструвати свої таланти і здібності; знайти однодумців, друзів за інтересами, захопленнями і цінностями.

Наші цінності тісно пов’язані з нашою самосвідомістю й самоповагою, тому ми болісно переживаємо, коли зраджуємо важливі для нас цінності, а також відчуваємо дискомфорт, коли наші цінності ігнорують інші. Важливо вміти говорити на важливі для нас теми і вчитися знаходити спільну мову із різними людьми. Отже, ще одним засобом формування та реформування системи ціннісних орієнтацій є проведення тематичних бесід на кураторських годинах. Вважаємо, що доцільно обговорювати вислови відомих людей, вислуховувати точки зору студентів, робити коментарі. Прикладом таких висловлювань для обговорень можуть виступити такі з них: “Про ввічливість” (наприклад, Р. Емерсон “Гарні манери складаються з маленьких жертв”; Ж. Лабрюйєр “Неввічливість не є особливим пороком людини, швидше вона є наслідком багатьох пороків: марнославства, відсутності почуття обов’язку, лінькуватості, безглуздості, зневаги, заздрощів”); “Дружба і друзі в житті людини” (Ж. Лабрюйєр “Справжньою дружбою можуть бути пов’язані лише ті люди, які вміють прощати одне одному деякі недоліки”); “Одруження, кохання й родина” (А. Франс “Чи люблять з думкою про користь? О, ні!”); “Про багатство” (Ф. Бекон “Багатство дуже гарне, коли слугує нам, і дуже погане, коли володіє нами”); “Про правду та брехню в житті людини” (У. Блейк “Правда, яку кажуть зі злом, подібна отруті”), “Мрія, бажання, уява в житті студента” (І.В. Гете “Найсмішніше бажання – це бажання подобатися всім”), “Обличчя кохання” (Ж.Б. Мольєр “Ми любимо іноді, не знаючи того, а інколи брехню коханням ми зємо”); “Розум, мудрість” (Жорж Санд “Розум шукає, а серце знаходить”); “Про самотійність мислення та поради” (І.В. Гете “Хочеш одержати розумну пораду – питай розумного”); “Батьки і діти” (Епіктет “Суворість батька – гарні ліки, у них більше солодкого, ніж гіркового”) [5, с. 17–23]. Куратори та викладачі фахових дисциплін, які також можуть брати участь у бесідах, можуть

ознайомити студентів зі своїми думками та розуміннями висловів відомих мислителів, письменників, педагогів, пояснити власну життєву позицію.

Також, на наш погляд, формуванню системи ціннісних орієнтацій сприяє проведення дискусій. Першокурсникам можна запропонувати такі теми: “Що важливіше: освіта чи зв’язки у житті людини?”, “Кращий викладач той, хто багато знає чи вмiє грамотно викладати предмет?”, “У ВНЗ треба вчити всі предмети чи лише спеціальні?”, “Треба мати одного друга чи багато?”, “Треба краще знайомитися з людиною чи достатньо лише співіснувати з одногрупниками?”, “Треба надавати один одному допомогу чи кожен сам за себе?”, “Треба формувати дружню групу чи байдужу?”. При проведенні бесід та дискусій можна використати метод навіювання.

Висновки. Студенти однієї групи, які мають високий рівень сформованості ціннісно-орієнтаційної єдності легше вступають у спілкування один з одним, швидше налагоджують контакти, формують позитивні відносини. Важливо формувати ціннісно-орієнтаційну єдність студентської групи першокурсників як у процесі аудиторної, так і позааудиторної роботи.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2004. – 1440 с.
2. Злочевська Л. Психологічні передумови розвитку самооцінки особистісних якостей сучасного фахівця / Л. Злочевська // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2007. – № 3. – С. 118–125.
3. Калашникова Л.М. Самореалізація особистості учня в позакласній виховній роботі : навч.-метод. посіб. для вищ. навч. пед. закл. / Л.М. Калашникова, Л.С. Рибалко, С.А. Гармаш. – Х. : ХНПУ, 2006. – 100 с.
4. Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. / В.І. Лозова, Г.В. Троцько. – 2-ге вид., випр. і доп. – Х. : Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – ОВС, 2002. – 400 с.
5. На допомогу куратору академічної групи : метод. рекомендації. – Черкаси : ЧНУ, 2006. – 39 с.
6. Рубчевский К.В. Социализация личности: интериоризация и социальная адаптация / К.В. Рубчевский // Общественные науки и современность. – 2003. – № 3. – С. 147–151.
7. Словник найбільш уживаних термінів з циклу соціально-філософських дисциплін / [за ред. к. ф. н., проф. Л.В. Гнатюка]. – Суми : Довкілля, 2008. – 523 с.
8. Смелзер Н. Социология : пер. с англ. / Н. Смелзер. – М. : Феникс, 1994. – 688 с.
9. Сокурная Л.Г. Студенчество на пути к другому обществу: ценностный дискурс перехода / Л.Г. Сокурная. – Харьков : Харьковский нац. ун-т им. В.Н. Каразина, 2006. – 576 с.
10. Сухинская Л.А. Пути совершенствования взаимоотношений в группах : учеб. пособ. / Лариса Андриановна Сухинская. – Днепропетровск, 1979. – 57 с.
11. Шевчук І. Психолого-педагогічні аспекти формування ціннісних орієнтацій першокурсників в умовах їхньої професійної адаптації / І. Шевчук // Вісник Львівського ун-ту. – 2006. – Вип. 21. – Ч. 2. – С. 146–153.
12. Шемигон Н.Ю. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Н.Ю. Шемигон. – Х., 2008. – 21 с.

ПОЛЯКОВ А.О.

УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ЮРИДИЧНІЙ КЛІНІЦІ

Сучасний стан вищої освіти в Україні характеризується реформуванням змістового та методичного забезпечення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах, приведенням нормативного базису у відповідність до вимог програмних документів Болонського